

The Process of Non-formal debt with Selling Immovable Assets of Farmers in Udon Thaini Province

Chayanit Sangseeho

Master Degree Student in Department of Local Administration,
College of Local Administration, Khon Kaen University

Supawathanakorn Wongthanavas

Associate Professor, College of Local Administration, Khon Kaen University
Researcher, Research Group on Local Affairs Administration

Received: May, 1 2017 **Accepted:** July, 24 2017

Abstract

The objective of this research was to study about the non-formal loan from selling assets with the right of redemption of the agriculturists in Udon Thani province. Research tool used was questionnaire. The key informants were people in 2 groups who had knowledge or experience about non-formal loan from selling assets with the right of redemption in Udon Thani province. Group 1 included 3 entrepreneurs who gave non-formal loan by taking the assets which could be redeemed from the agriculturists in Udon Thani province and Group 2 included 100 agriculturists who took the non-formal loan by selling assets which could be redeemed. Content analysis was used to analyze the data, then presented in essay format.

The results showed: The main reason for the agriculturists to take non-formal loan from selling assets with the right of redemption was because of the declining of the agricultural product price, drought and high Production costs. The type of assets which was used the most as collateral was farmland. The way to redeem the collateral asset was redemption and redeeming and placing as collateral with another person. Losing the farmland and the agricultural career could be the impact from this non-formal loan from selling assets with the right of redemption. Therefore, the government should promote financial discipline and provide information to the agriculturists to make use of their farmland for the utmost benefit.

Key words: Non-formal Loan from selling assets, non-formal loan, selling assets with the right of redemption, agriculturists

วิธีการก่อกำหนดระบบด้วยการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี

ชญาณิชฐ์ สังข์สีโห

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศุภวัฒน์นากร วงศ์ธนวิสุ

รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นักวิจัยกลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ได้รับบทความ: 1 พฤษภาคม 2560 ตอปรับตีพิมพ์: 24 กรกฎาคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการก่อกำหนดระบบด้วยการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี เครื่องมือที่ใช้ศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีความรู้หรือประสบการณ์ในธุรกิจเงินกู้ยืมระบบด้วยวิธีการขายฝากของจังหวัดอุดรธานี โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เป็นผู้ประกอบการปล่อยเงินกู้ยืมระบบด้วยวิธีการขายฝากในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 3 ราย และ กลุ่มที่ 2 เป็นเกษตรกรผู้ใช้บริการเงินกู้ยืมระบบด้วยวิธีการขายฝาก จำนวน 100 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแล้วเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการก่อกำหนดระบบวิธีการขายฝากของเกษตรกรโดยมีสาเหตุที่สำคัญ คือ ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภัยแล้งและต้นทุนทางการเกษตรสูง ประเภทหลักทรัพย์ที่นำมาค้ำประกันเงินกู้มากที่สุด คือ ที่ไร่ วิธีการไถ่ถอนหลักทรัพย์ค้ำประกัน คือ การไถ่ถอนคืนและการไถ่ถอนคืนแล้วเปลี่ยนมือ ซึ่งผลกระทบที่เกิดจากการก่อกำหนดระบบด้วยวิธีการขายฝาก คือ การสูญเสียที่ดินทำกินและอาชีพเกษตรกร ดังนั้นแนวทางแก้ไขปัญหานี้ระบบด้วยวิธีการขายฝาก คือ รัฐควรส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการมีวินัยทางการเงินและการรู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร

คำสำคัญ: กระบวนการก่อกำหนดระบบด้วยวิธีการขายฝาก หนี้ระบบ การขายฝาก เกษตรกร

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การขายฝาก คือ การซื้อขายอย่างหนึ่งซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกเป็นของผู้ซื้อฝากทันที แต่มีข้อตกลงกันว่า ผู้ขายฝากอาจไถ่ทรัพย์สินได้ภายในเวลาที่กำหนด ทรัพย์สินที่มักนำมาขายฝาก ได้แก่ รถยนต์ บ้านและที่ดิน ด้วยรูปแบบและวิธีการขายฝากจึงก่อให้เกิดปัญหาที่ดิน และหนี้สินนอกระบบ โดยเฉพาะปัญหาการขายฝากที่ดินนอกระบบ เพราะนายทุนเงินกู้นอกระบบ สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับและยึดที่ทำกินของเกษตรกรได้อย่างชอบธรรม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของประชาชนที่สำคัญ คือ ปัจจัยหนี้สินในภาคครัวเรือนของเกษตรกร ที่เกิดจากการลงทุนไปกับการศึกษาของลูกหลาน การซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด การเข้าสู่ค่านิยมใหม่ที่ถูกล่อลอมจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่รัฐสนับสนุน รวมถึงการทำการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว (นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์, 2558) ปัญหาการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อของสถาบันการเงิน ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงินที่เข้มงวดมากตั้งแต่การควบคุมวงเงิน การอนุมัติสินเชื่อต้องตรวจสอบผ่านเครดิตบูโร ทำให้ขอบเขตของการให้บริการของผู้กู้ย้อยลง ดังนั้น เมื่อผู้ใช้บริการสินเชื่อของสถาบันการเงินไม่ได้รับสินเชื่อตามที่ต้องการ จึงหันไปใช้บริการธุรกิจเงินกู้นอกระบบ ธุรกิจกู้เงินนอกระบบ (สุจิรา จำปาทอง, 2556)

อุดรธานี เป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมประชากรส่วนใหญ่ยังยากจน และมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี ประชากรในจังหวัดอุดรธานี ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง คือ ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมงและรับจ้างทั่วไป (กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดอุดรธานี, 2558) ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม โดยมีครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 213,260 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 49.42 ของครัวเรือนทั้งหมด และมีฐานะยากจน มีหนี้สินมาก ประชากรในจังหวัดอุดรธานีมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน 18,095 บาท มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน 13,915 บาท มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 79,850 บาท มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบอย่างเดียว จำนวน 40,318 ราย มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว จำนวน 1,677 ราย และมีหนี้ทั้งในระบบนอกระบบ จำนวน 2,148 ราย นอกจากนี้ตามรายงานผลการสำรวจสำมะโนหมู่บ้าน พ.ศ. 2556 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติจังหวัดอุดรธานี พบว่า มีเกษตรกรเป็นหนี้นอกระบบ จำนวน 1,897 ราย และจากสถิติของสำนักงานที่ดินจังหวัดอุดรธานี พบว่า มีเกษตรกรทำนิติกรรมการขายฝากในปี พ.ศ. 2555 จำนวน 1,347 ราย เพิ่มจากปี พ.ศ. 2554 คิดร้อยละ 20.1 และในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1,519 ราย เพิ่มจากปี 2556 ร้อยละ 34.5 (สำนักงานที่ดินจังหวัดอุดรธานี, 2556) การขายฝากนี้ส่งผลต่อทรัพย์สินของเกษตรกรที่อาจถูกยึดในราคาที่ต่ำกว่าราคาที่เหมาะสม ซึ่งปัญหานี้อาจเกิดจากเกษตรกรไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝาก

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาวิธีการก่อหนี้นอกระบบด้วยการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งผลจากการศึกษานี้จะทำให้ทราบถึงกระบวนการก่อหนี้ด้วยวิธีการขายฝาก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝาก ผลกระทบที่เกิดจากการก่อหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี อันจะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการก่อนหน้านี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการก่อนหน้านี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการก่อนหน้านี้นอกระบบด้วยการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี พบว่า การขายฝาก เป็นสัญญาซื้อขายชนิดหนึ่ง ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อฝาก แต่มีข้อตกลงกันว่า ผู้ขายมีสิทธิที่จะไถ่ทรัพย์สินนั้นคืนได้ภายในกำหนดระยะเวลาในสัญญาหรือตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อมีการขายฝากกันแล้ว ผู้ซื้อฝากย่อมได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นสามารถจะใช้สอยจำหน่ายโอน ตลอดทั้งได้ดอกผลจากทรัพย์สินนั้นในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ทุกประการ เว้นแต่จะได้ออกเงินคืนให้ผู้ซื้อฝากจำหน่ายทรัพย์สินนั้น (พิมล รัชปต์ย์, 2548) และการกู้เงินนอกระบบเป็นการดำเนินธุรกิจจากแหล่งเงินกู้ที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน และไม่มีการควบคุมจากรัฐบาล ดังนั้น จึงไม่สามารถควบคุมได้ การกู้เงินนอกระบบจึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐมองว่าเป็นการทุจริตเอาเปรียบด้วยดอกเบี้ยที่สูงมากและต้องกำจัดให้หมดสิ้น เพราะเป็นอันตรายต่อประชาชนในชาติ (สุจิตรา จำปาทอง, 2556) จากการศึกษาของภา ศรินวล (2554) ที่ได้พบว่า มูลเหตุ การเป็นหนี้ นอกระบบที่สำคัญของเกษตรกร มาจากหลายสาเหตุ ได้แก่ การที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย โดยสาเหตุที่มีความสำคัญ คือ การไม่มีอาชีพเสริม การขาดแหล่งเงินทุน รายได้ต่ำ ไม่ต่อเนื่อง รายจ่ายสูงทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร การไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินน้อยของเกษตรกร ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การขาดแหล่งน้ำ การขาดแรงงาน น้ำท่วม /ฝนแล้งศัตรูพืช การขาดข้อมูลข่าวสาร ขาดการแปรรูป ราคาผลผลิตตกต่ำ ปริมาณผลผลิตตกต่ำ รวมถึงการมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผลการวิจัยของ พรธมนภา เพชรรัตน์ (2556) ยังได้พบว่า หนี้ นอกระบบมีสาเหตุหลัก 4 ประการ คือ 1) หนี้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพหรือทำธุรกิจ เป็นหนี้ที่เกิดจากผลประกอบการของธุรกิจไม่เป็นอย่างที่คาดหวัง อาจเกิดจากผลพวงวิกฤตเศรษฐกิจ ต้นทุนการผลิตหรือต้นทุนทางการเงินสูงขึ้น ภัยธรรมชาติ ภัยการเมือง ทำให้ผู้ประกอบการขาดสภาพคล่อง 2) หนี้จากเหตุการณ์ไม่คาดคิด เป็นหนี้ที่เกิดจากผู้มีรายได้เพียงพอต่อการบริโภควันต่อวัน แต่มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพและขาดรายได้ เช่น เกิดอุบัติเหตุต้องทำให้เข้ารักษาตัว พุพพลภาพพิการหรือเจ็บป่วย บางครั้งเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดเงินสดในทันที 3) หนี้จากผู้ไม่มีวินัยทางการเงิน เป็นหนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักการตั้งงบประมาณการใช้จ่ายทำให้รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ในอนาคต 4) หนี้จากการหลงประพฤติดิฉิต เป็นหนี้ที่เกิดจากการเล่นการพนัน อบายมุข ดังนั้นเพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาหนี้ นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี จำเป็นต้องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการก่อนหน้านี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝาก และเมื่อเป็นหนี้แล้วส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับผู้นี้ ซึ่งจะช่วยให้ภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลสำหรับนำไปเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหนี้ นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากต่อไป

และสุจิตรา จำปาทอง (2556) ที่กล่าวว่า การกู้ยืมเงินนอกระบบนั้น มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การกู้ยืมสะดวก 2) ไม่มีพิธีรีตองมาก และ 3) กระจายทั่วไปในเขตชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของนาค คชเชื่อน (2553) ที่พบว่า เงินกู้ยืมนอกระบบเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญอย่างมากของคนจน เพราะไม่มีขั้นตอน กฎเกณฑ์ยุ่งยาก การชำระหนี้มีความยืดหยุ่น ผ่อนผันการชำระหนี้ได้มากกว่าสถาบันการเงิน

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เริ่มต้นด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการก่อนนอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการปล่อยเงินกู้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 3 ราย เพื่อวิเคราะห์กระบวนการก่อนนอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก จากนั้นดำเนินการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากและผลกระทบที่เกิดจากการก่อนนอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก โดยศึกษาจากเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 100 คน เพื่อทราบถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝาก และผลกระทบที่เกิดจากการก่อนนอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี และได้ข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์เป็นแนวทางแก้ไขปัญหานั้นนอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี ต่อไป

ผลการวิจัย

1. กระบวนการก่อนนอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี จากการศึกษพบว่า เกษตรกรในจังหวัดอุดรธานีส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการก่อนนอกระบบวิธีการขายฝากโดยมีสาเหตุที่สำคัญ คือ

1.1 ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เพราะทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว คือ ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง และปลูกอ้อย

1.2 ปัญหาภัยแล้งทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่เป็นไปตามที่ต้องการ

1.3 ปัญหาต้นทุนในการทำการเกษตรสูง เนื่องจากการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเครื่องจักรในการผลิต รวมทั้งมีศัตรูพืช โรคพืชระบาด และภัยธรรมชาติ

1.4 ปัญหาความจำเป็นต้องใช้เงินจากภาวะเร่งด่วนฉุกเฉินในครอบครัว เช่น คนในครอบครัวเจ็บป่วยกะทันหัน เกิดอุบัติเหตุ ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งต้องเร่งหาเงินมาช่วยเหลือ เป็นต้น

1.5 ความไม่มีวินัยทางการเงิน เป็นหนี้ที่เกิดจากอุปนิสัยส่วนตัวของผู้กู้ ที่มีอุปนิสัยใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ใช้เงินเกินตัว ไม่มีการวางแผนการใช้เงิน ทำให้ไม่สามารถจัดระบบควบคุมการใช้จ่ายของตนเองได้ ผู้กู้บางส่วนเน้นการบริโภคนิยม มีแนวความคิดและค่านิยมที่ยึดติดกับวัตถุนิยมสูง จึงทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายและการชำระหนี้ในอนาคต

1.6 การหลงประหลาดใจ เป็นหนี้ที่เกิดจากการเล่นการพนันและอบายมุข

สิ่งจูงใจที่ทำให้เกษตรกรต้องหันมากู้เงินนอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก คือ ความสะดวก รวดเร็ว ในการอนุมัติเงินกู้ ซึ่งสามารถทำให้เกษตรกรมีเงินใช้ทันกับความต้องการ โดยเกษตรกรผู้กู้ต้องวางหลักทรัพย์ใน

การค้าประกันเงินกู้ ได้แก่ โฉนดที่ดิน ประเภท ที่นา ที่ไร่ ที่สวนและที่อยู่อาศัย มีการทำสัญญา จดทะเบียนขายฝาก ณ สำนักงานที่ดิน

อัตราดอกเบี้ยที่ผู้ประกอบการปล่อยเงินกู้ในระบบเรียกเก็บกับเกษตรกรอยู่ในอัตรา 3-5 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการผ่อนชำระเงินต้นและดอกเบี้ยคืนแก่ผู้ให้กู้ คือ 1-10 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้

โดยประเภททรัพย์สินที่เกษตรกรนิยมนำมาขายฝากมากที่สุด คือ ที่ดินทำการเกษตรประเภทเพาะปลูกพืชไร่ ประมาณ 30% รองลงมา เป็นที่ดินทำการเกษตรประเภทเพาะปลูกข้าว ประมาณ 25% และเป็นที่ดินทำการเกษตรประเภทเพาะปลูกพืชสวน ประมาณ 15% โดยเกษตรกรประมาณ 75% เลือกวิธีการขยายอายุสัญญาการขายฝาก ส่วนอีกเกษตรกรอีกประมาณ 16% เลือกวิธีการไถ่ถอน ซึ่งในวิธีการไถ่ถอนนี้พบว่า มีเกษตรกรบางรายไถ่ถอนเปลี่ยนมือ และมีเกษตรกรประมาณ 9% ถูกยึดหลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ที่นาและที่ไร่

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี จากการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี พบว่า เกษตรกรในจังหวัดอุดรธานีมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากเป็นอย่างดี แต่หลายคนจำเป็นต้องกู้ยืม ด้วยเหตุผลความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภัยธรรมชาติ ต้นทุนในการทำการเกษตรสูง และความจำเป็นต้องใช้เงินจากภาวะเร่งด่วนฉุกเฉินในครอบครัว และความจำเป็นทางสังคมของตนเอง ที่เกิดจากความไม่มีวินัยทางการเงิน ความฟุ่มเฟือยหรือการใช้ชีวิตแบบหลงผิดไปกับอบายมุข โดยเรื่องที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากมากที่สุด ได้แก่ การขายฝากเป็นสัญญาซื้อขายชนิดหนึ่ง ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อฝาก แต่มีข้อตกลงกันว่าผู้ขายฝากมีสิทธิไถ่ทรัพย์สินคืนได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และเมื่อวางทรัพย์แล้ว หากยังไม่ได้หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินคืน ผู้ขายฝากสามารถนำหลักฐานการวางทรัพย์ แจ้งแก่เจ้าพนักงานที่ดิน อาศัยในหนังสือแสดงสิทธิได้ รองลงมา ในการไถ่คืนทรัพย์สิน หากเป็นการขายฝากสังหาริมทรัพย์ไถ่ทรัพย์สินภายในเวลาไม่เกิน 3 ปี และการขายฝากอสังหาริมทรัพย์ (บ้าน ที่ดิน) หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ (ทรัพย์เคลื่อนที่ได้) ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ

3. ผลกระทบที่เกิดจากการก่อหนี้ในระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการก่อหนี้ในระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี พบว่า ในกลุ่มเกษตรกรผู้ไม่สูญเสียที่ดินทำกิน หลังจากเป็นหนี้ในระบบด้วยวิธีการขายฝากแล้ว สภาพชีวิตของตัวผู้กู้ต้องดิ้นรนทำมาหากินมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อที่จะหาเงินมาชำระหนี้คืนให้แก่เจ้าหนี้ ผลกระทบต่อครอบครัวหลังจากเป็นหนี้ในระบบแล้วก็จะจะมีปัญหาที่ตามมาคือ สัมพันธภาพของคนในครอบครัวลดลง มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัว ปัญหาด้านสังคมหลังจากการเป็นหนี้ในระบบนั้น ผู้มีส่วนใหญ่คิดว่าอาจมีการลักขโมยหรือฉกชิงวิ่งราวเกิดขึ้นภายในสังคม ดังข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ก่อนหน้านี้ครอบครัวมักมานั่งล้อมวงกินกินข้าว พูดคุยสนุกสนานกัน แต่ทุกนี้ทุกคนต้องเร่งรีบออกไปทำงาน เพราะงานยุ่ง” (จินมา, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2559)

“ตอนแรกที่ถูกคือเรายังไม่ได้คิดว่ามันจะบานปลาย พอนานไปเริ่มจะไม่ไหวก็ต้องเดือดร้อนไปทั้งครอบครัว” (อ่อนจันทร์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

“ลูกหนี้ที่ไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ บางคนอาจหันไปค้ายาเสพติดเพื่อให้ได้เงินมาชำระหนี้ก็เป็นได้” (ประภาศรี, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2559)

“บางรายเจ้าหน้าที่มาด่าประจานถึงหน้าบ้าน เพราะดื้อแพ่ง ทำให้อับอายผู้คนในชุมชนอย่างมาก” (นาง, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2559)

“บางครั้งผู้ที่ไม่ได้เป็นเหยื่อของปัญหาหนี้นอกระบบโดยตรง อาจต้องตกเป็นเหยื่อของหนี้นอกระบบทางอ้อม คือ ต้องการเผชิญกับภัยแห่งความหวาดกลัวว่าจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จนทำให้สังคมขาดความสงบสุข” (ยุวดี, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2559)

สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ต้องสูญเสียที่ดินทำกิน หลังจากสูญเสียที่ดินทำกินแล้ว สภาพชีวิตของต้องสูญเสียอาชีพเกษตรกรแล้วไปทำงานรับจ้างแทน บุตรหลานไม่ได้รับการศึกษาในระดับสูง ครอบครัวแยกและต้องดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงชีพ ทิ้งให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านเลี้ยงหลาน ส่วนคนวัยทำงานในครอบครัวจะอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานยังต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ เพื่อนำเงินมาใช้หนี้และใช้จ่ายในครัวเรือน บางรายตกอยู่ในภาวะตั้งเครียด บางรายความอับอายและคิดฆ่าตัวตาย เพื่อหนีปัญหา ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มนี้ต้องสูญเสียที่ดินทำกินไม่ได้มีสาเหตุมาจากการเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุน แต่เกิดจากภาวะฉุกเฉินที่จำเป็นต้องใช้เงินด่วน ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม ความไม่เป็นธรรมในสัญญาเงินกู้ของนายทุน และเกษตรกรเป็นหนี้นอกระบบแบบหนี้หมุน ดังข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ทำการเกษตรมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ไม่รู้จะทำไม เมื่อยามจำเป็นก็ต้องหันหน้าไปพึ่งนายทุน คนจนมีทางเลือกและที่พึ่งน้อย” (อ่อนจันทร์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

“ไม่มีใครอยากสูญเสีย แต่เราไม่มีหนทางหาเงินมาใช้หนี้ให้นายทุน เพราะต้นทบบอก ดอกทบบั่น” (อุไร, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“หากย้อนเวลากลับไปได้จะไม่ไปกู้เงินนายทุน” (สมศรี, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2559)

“ยังไม่มีการคืนทำกิน...ยังจน” (อ่อนจันทร์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

สรุปผลการวิจัย

ผลสรุปของการวิจัยที่สำคัญพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการก่อหนี้นอกระบบวิธีการขายฝาก โดยมีสาเหตุที่สำคัญ คือ ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภัยแล้ง และต้นทุนทางการเกษตรสูง ประเภทหลักทรัพย์ที่นิยมนำมาค้ำประกันเงินกู้มากที่สุด คือ ที่ไร่ โดยมีวิธีการไถ่ถอน คือ การขยายอายุสัญญาและไถ่ถอนคืน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขายฝากเป็นอย่างดี แต่ด้วยความจำเป็นต้องใช้เงินเร่งด่วนฉุกเฉินในครอบครัว จึงทำให้ต้องกู้เงินนอกระบบ ซึ่งผลกระทบที่เกิดจากการก่อหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก คือ การสูญเสียที่ดินทำกินและอาชีพเกษตรกร เพราะมีเกษตรกรประมาณ 9% ถูกยึดหลักทรัพย์ค้ำประกัน และในวิธีการไถ่ถอนมีเกษตรกรบางรายไถ่ถอนแล้วเปลี่ยนมือ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิธีการก่อหนี้นอกระบบด้วยการขายฝากของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี พบว่า กระบวนการและขั้นตอนการกู้เงินนอกระบบด้วยวิธีการขายฝากนั้น มีขั้นตอนในกึ่งไม่ยุ่งยาก อนุมัติเร็ว ผู้กู้ไม่ต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ไม่ต้องเตรียมเอกสารมากมาย ไม่ต้องเช็คเครดิตบูโร เพียงมีหลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้ตลอดจนตกลงชำระหนี้กันระหว่างผู้กู้กับผู้ให้กู้ ก็สามารถมีเงินใช้ทันต่อความต้องการของผู้กู้ได้ โดยผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราที่สูง แม้ว่าเกษตรกรผู้กู้จะมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบกฎหมายเกี่ยวกับการฟ่ายขายเป็นอย่างดี แต่ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความจำเป็นทางสังคมของตนเอง จึงทำให้เกษตรกรกลายเป็นหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อนุชา วงศ์ศรีรัตน์ (2553) ที่พบว่า เงินกู้นอกระบบ (Shark Loan) เป็นการกู้ยืมที่ไม่มีข้อยุ่งยาก ได้รับเงินเร็วแต่ต้องยอมเสียดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่นายทุนเงินกู้ในอัตราที่สูง สอดคล้องกับสุจิตรา จำปาทอง (2556) ที่กล่าวว่า การกู้ยืมเงินนอกระบบนั้น มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การกู้ง่าย สะดวก 2) ไม่มีพิธีรีตองมาก และ 3) กระจายทั่วไปในเขตชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของนาค คชเชื่อน (2553) ที่พบว่า เงินกู้นอกระบบเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญอย่างมากของคนจน เพราะไม่มีขั้นตอน กฎเกณฑ์ยุ่งยาก การชำระหนี้มีความยืดหยุ่น ผ่อนผันการชำระหนี้ได้มากกว่าสถาบันการเงิน

ผลกระทบที่เกิดจากการก่อหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก พบว่า เกษตรกรผู้กู้เงินนอกระบบด้วยการขายฝากจะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันไป โดยกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ต้องสูญเสียที่ดินทำกิน จุดเริ่มต้นการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรกลุ่มนี้ เกิดจากการที่เกษตรกรนำทรัพย์สินได้แก่ โฉนดที่นา ที่สวน ที่ไร่ ของตนเอง ไปเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ เพื่อนำเงินมาลงทุนในการเกษตร ใช้จ่ายในความจำเป็นเร่งด่วน รวมถึงนำเงินที่กู้มาใช้จ่ายภายในครัวเรือน และนำมาเป็นทุนการศึกษาของบุตรหลาน ซึ่งแหล่งเงินที่เกษตรกรกู้มานั้น มีทั้งแหล่งเงินกู้ในระบบและแหล่งเงินกู้นอกระบบควบคู่กันไป สุดท้ายแล้วเมื่อขาดทุนจากการทำการเกษตรทั้งเรื่องต้นทุนและราคาผลผลิต เกษตรกรก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ต้องสูญเสียที่ดินทำกินและอาชีพเกษตรกรรมไป สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พรรณณา เพชรรัตน์ (2556) ที่พบว่า ที่มาของหนี้นอกระบบว่ามีสาเหตุมาจาก 4 ประการ คือ 1) หนี้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพหรือทำธุรกิจ เป็นหนี้ที่เกิดจากผลประกอบการของธุรกิจไม่เป็นอย่างที่คาดหวัง อาจเกิดจากผลพวงวิกฤตเศรษฐกิจ ต้นทุนการผลิตหรือต้นทุนทางการเงินสูงขึ้น ภัยธรรมชาติ ภัยการเมือง ทำให้ผู้ประกอบการขาดสภาพคล่อง 2) หนี้จากเหตุการณ์ไม่คาดคิด เป็นหนี้ที่เกิดจากผู้มีรายได้เพียงพอต่อการบริโภควันต่อวัน แต่มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพและขาดรายได้ เช่น เกิดอุบัติเหตุต้องทำให้เข้ารักษาตัว ทูพพลภาพ พิกัดหรือเจ็บป่วย บางครั้งเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดเงินสดในทันที 3) หนี้จากผู้ไม่มีวินัยทางการเงิน เป็นหนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักการตั้งงบประมาณการใช้จ่ายทำให้รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ในอนาคต 4) หนี้จากการหลงประหลาดใจผิด เป็นหนี้ที่เกิดจากการเล่นการพนัน อบายมุข สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของนภา ศรีนวล (2554) ที่พบว่า มูลเหตุของการเป็นหนี้นอกระบบที่สำคัญของเกษตรกร คือ การที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย โดยสาเหตุที่มีความสำคัญ คือ การไม่มีอาชีพเสริม การขาดแหล่งเงินทุน รายได้ต่ำ รายได้ไม่ต่อเนื่อง รายจ่ายสูงทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร การไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินน้อยของเกษตรกร

ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การขาดแหล่งน้ำ การขาดแรงงาน น้ำท่วม / ฝนแล้งศัตรูพืช การขาดข้อมูลข่าวสาร การขาดการแปรรูป ราคาผลผลิตตกต่ำ ปริมาณผลผลิตตกต่ำ รวมถึงการมีค่าใช้จ่ายผูกเงินเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ด้านตัวผู้กู้ ควรการเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เกินตัว สร้างรายได้ให้มากกว่ารายจ่าย รู้จักการออม รวมถึงวางแผนรายรับรายจ่ายล่วงหน้าและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด รู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกษตรกร มีความมั่นคงของชีวิตและรายได้

1.2 ด้านครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวทุกคน ควรรู้จักประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ทำงานช่วยกัน เพื่อเพิ่มรายได้ วางแผนรายรับและรายได้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคนิยม หันมาดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 สังคมหรือรัฐบาล โดยรัฐบาลควรจัดหาแหล่งหรือจัดบริการเงินกู้ที่พอเพียงต่อความต้องการ และมีอัตราดอกเบี้ยถูกให้แก่กลุ่มลูกหนี้ในระบบ โดยไม่มีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่มากเกินไป รวมทั้งจัดหาอาชีพหรือกระจายรายได้อย่างทั่วถึง และรัฐบาลควรมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัดและจริงจังต่อเจ้าหนี้เงินกู้ในระบบ

1.4 รัฐต้องสนับสนุนสินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายหรือค่าลงทุนในการเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ อย่างเพียงพอและทันกับความต้องการของผู้กู้ รัฐต้องมีการปรับระบบการจัดการไร่มาให้กระจายความเสี่ยง มีการปลูกพืชที่หลากหลายและเพิ่มมูลค่าให้กับที่ดิน โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้การสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับระบบการจัดการไร่มา รัฐควรจัดระบบการตลาดทั้งตลาดสินค้าตลาดปัจจัยการผลิตและระบบความเสี่ยงและตลาดทุน เช่น การออกแบบระบบการประกันภัยพืชผลให้กระจายความเสี่ยงได้จริง ปรับปรุงระบบการออมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดตั้งธนาคารที่ดินและธนาคารชุมชน รวมทั้งมีกฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงาน "สถาบันการเงินชุมชน" เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ โดยเฉพาะการให้กู้ฉุกเฉิน

2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในจังหวัดอุดรธานีการเข้าสู่ปัญหาหนี้นอกระบบวิธีการขายฝากของเกษตรกร คือ ต้นทุนการผลิตทางเกษตรสูง เกษตรกรมีอาชีพเดียวทำให้มีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไม่เพียงพอ และเกษตรกรไม่สามารถพึ่งพิงธนาคารรัฐได้ เนื่องจากกระบวนการกู้เงิน ยุ่งยาก ซับซ้อนและไม่มีเครดิต เกษตรกรจึงหันไปพึ่งพิงเงินกู้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝาก ดังนั้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบด้วยวิธีการขายฝากของเกษตรกร ดังนี้

2.1 รัฐควรดูแลควบคุมราคาปุ๋ย ยาฆ่าแมลง อย่างเป็นธรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการดูแลรักษา และควรส่งเสริมหรือพัฒนาความรู้ในการทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ให้กับเกษตรกรอย่างจริงจัง เพื่อลดต้นทุนการผลิตและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้ดีขึ้น

2.2 รัฐควรส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการมีวินัยทางการเงินและการรู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร เช่น ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้งตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่างๆ (เลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด) ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ ทำโรงเรือนเพาะเห็ด เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย เป็นต้น แล้วนำสิ่งเหล่านี้ไปเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อแก่เกษตรกร ซึ่งหากเกษตรกรมีวินัยทางการเงิน รู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ง่ายเมื่อยามจำเป็นแล้ว แหล่งเงินกู้ในระบบก็ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป

2.3 รัฐต้องขยายการให้สินเชื่อไปสู่คนที่มีฐานะยากจนที่สุดในสังคม เช่น ต้องมีนโยบายสนับสนุนสินเชื่อเฉพาะให้เกษตรกรรายย่อยผ่านสถาบันการเงินของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลเฉพาะกลุ่ม เช่น การจัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยถูกที่ไม่ต้องใช้หลักทรัพย์และเข้าถึงได้ง่ายยามฉุกเฉิน

2.4 ลดขั้นตอนและกฎเกณฑ์ในการปล่อยกู้ เพื่อให้เกษตรกรทุกระดับสามารถพึ่งพิงธนาคารรัฐได้

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาหนี้ของระบบด้วยวิธีขยายผลจากการสูญเสียที่ดินทำกินของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี เพื่อหาแนวป้องกันและแก้ไขการสูญเสียที่ดินทำกินของเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ควรศึกษาความเป็นไปได้ในสินเชื่อเฉพาะให้เกษตรกรรายย่อยผู้มีปัญหาในเรื่องการสูญเสียที่ดินทำกินจากการขยายผล และเกษตรกรผู้มีวินัยทางการเงิน รู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรมีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยถูกที่ไม่ต้องใช้หลักทรัพย์และเข้าถึงได้ง่ายยามฉุกเฉิน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ รศ. ดร. ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ อาจารย์ที่ปรึกษาขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 103 ท่าน ที่ให้ความร่วมมือ กรุณาสละเวลาในการให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ สุดท้ายผลอันจะเป็นประโยชน์ ความดี ความงามทั้งปวง ที่เกิดขึ้นจากการศึกษานี้ ขอมอบแด่พ่อแม่ที่เคารพยิ่งและหากมีข้อบกพร่องด้วยประการใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดอุดรธานี. (2558). *สภาพทั่วไปของจังหวัดอุดรธานี*.

เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2558, จาก http://www.roiet.go.th/101/index.php?option=com_content&view=article&id=327&Itemid=314

ทองนาค คชเชื่อน. (2553). *แนวทางในการจัดการหนี้ของประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นภา ศรีนวล. (2554). มูลเหตุการณืเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกรอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม. ใน *การประชุมเสวนาผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2; วันที่ 4-5 กันยายน 2555 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี.*
- นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์. (2558). *เมื่อเกษตรกรสะท้อนความเห็นเรื่องหนี้นอกระบบ.* สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.landactionthai.org>.
- พรรณนภา เพชรรัตน์. (2556). *ปัญหาหนี้นอกระบบ.* สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2558, จาก <http://sd-group1.blogspot.com>.
- พิมล รัฐปัติย์. (2548). *คุยกฎหมายกับชาวบ้าน เล่ม 2.* กรุงเทพฯ: บึกแบงค์.
- สุจิรา จำปาทอง. (2556). *หลักเกณฑ์การให้กู้ธุรกิจเงินกู้นอกระบบ.* รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจ มหาลัยบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สำนักงานจังหวัดอุดรธานี (2559). *เอกสารประกอบการบรรยายสรุปปี 2559 จังหวัดอุดรธานี เมืองแห่งโอกาส สำหรับทุกคน.* กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร: อุดรธานี.
- สำนักงานที่ดินจังหวัดอุดรธานี. (2556). *ข้อมูลนิติกรรมการขายฝากระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557.* ฝ่ายทะเบียน สำนักงานที่ดินจังหวัดอุดรธานี: อุดรธานี.
- อนุชา วงศ์ศรีรัตน์. (2553). *ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเงินกู้นอกระบบ.* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร มหาลัยบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.

Translate Thai References

- Information and Communication Group in Udon Thani. (2015). *General conditions of Udon Thani.* Retrieved on 20 April, 2015, from http://www.roiet.go.th/101/index.php?option=com_content&view=article&id=327&Itemid=314. (In Thai)
- Jampathaong, S. (2013). *Lending Criteria for Shark Loan Business.* An Independent Study Report for the Master Degree of Business in General Management, Intellectual Repository of Rajamangala University of Technology Thanyaburi. (In Thai)
- Khotchakuan, T. (2010). *Non formal Structured Debt Management of people in area under the jurisdiction of Nongkunsawan Tambon Administration Organization, Kosumphisai District, Mahasarakarm Province.* An Independent Study Report for the Master Degree of Public Administration in Local Government, College of Local Administration, Khon Kaen University. (In Thai)
- Nationweekend. (2015). *When farmers reflect on external debt.* Retrieved on December, 2015 from <http://www.landactionthai.org>. (In Thai)
- Petcharat, P. (2013). *External debt Problem.* Retrieved on April 20, 2015 from <http://sd-group1.blogspot.com>. (In Thai)

Srinual, N. (2011). The informal event is an informal debt of farmers in Pla Mak district. Nakhon Phanom Province. *The 2nd of Conference on Graduate Research*, Sukhothai Thammathirat Open University September 4 – 5 2012 at Sukhothai Thammathirat Open Nonthaburi, Thailand. (In Thai)

Ratthapat, P. (2005). *Talk to the law with people: Volume II*. Bangkok: Book Bank. (In Thai)

The office of Udon Thani. (2016). *The briefing years 2016 Udon Thani Province, The city of opportunity for all*. Information and communication group: Udon Thani. (In Thai)

Wongsrirat, A. (2010). *Problem related to Enforcement on Preter Legal Loan*. Master degree of Laws in Business Law. Graduate School Sripatum University (Chonburi Campus). (In Thai)

Udon Land Office. (2556). *Information act to repurchase agreement between the 2012-2014*. Registration division land office in Udon Thani: Udon Thani. (In Thai)